

יואב שורק

היתרון הישראלי

בין תל-אביב לבני-ברק מונחות הסיבות לכך שהקורונה לא הסבה לחברה הישראלית נזק בריאותי. אלו עשויות לסייע לנו גם לצלוח את המשבר הכלכלי

הגיע הנגיף לאיראן ולאיטליה – ומן האחרונה, במהירות רבה, לשכנותיה ולעומדים בקשר רציף איתן. התוצאה היא שהגל הראשון של המדינות שהתפשטה בהן הקורונה היו ברובן מדינות מפותחות המרבות בקשרי תעופה הדדיים: אירופה המערבית והמרכזית, בריטניה, ארצות הברית – וישראל. לשאר מדינות המזרח התיכון, כמו גם למדינות מרכז אסיה, מזרח אירופה ודרום אמריקה, הגיעה הקורונה רק כמה שבועות מאוחר יותר.

עובדה בולטת אחרת היא התוצאות הטובות של ישראל במאבק בקורונה: התפשטות הנגיף מעולם לא הגיעה לממדים שמהם חששו, כמותם ראינו בכמה ממדינות אירופה; ובעיקר – התמותה הנמוכה מאוד. כפי שמראה הסטטיסטיקה הפשוטה, ובניגוד לכל

יורס הקורונה נותר, לפחות בעת כתיבת שורות אלו, בגדר לא-נדודע: גם מקורו, גם השפעותיו הבריאותיות ובעיקר מאפייניו האפידמיולוגיים נלמדים תוך-כדי-תנועה, מפריכים מפעם לפעם הנחות עבודה ומוסכמות של מי שעד אמש נחשבו מומחים בתחום. הערפל הזה משפיע כמובן על שאלות המדיניות הרבות שהונחו וממשיכות להיות מונחות לפתחיהן של ממשלות בעולם כולו, שאלות שמתקבלות בהן הכרעות בלי בסיס ידע מספיק; הכרעות שמתגלות לעיתים בדעיכה כמוטעות – או, מה שמביך לעיתים אף יותר, כחסרות כל חשיבות.

מה שבכל זאת ידוע הוא הנתונים, וההשוואות הבינלאומיות. עובדה בולטת ראשונה היא אופן ההתפשטות הגלובלי של הנגיף: מסין

מדינות בעלות פרופיל דמוגרפי "זקן" מועדות לתמותה גבוהה, ואילו מדינות עם פרופיל דמוגרפי צעיר נהנות מתמותה נמוכה. זו אינה "חוכמה" כאשר מדובר בארצות בעלות תוחלת חיים נמוכה; שם האוכלוסייה מתה מדברים אחרים לפני שתגיע לקבוצת הסיכון של הקורונה. אבל בישראל, שהיא בעלת תוחלת חיים מהגבוהות בעולם, החתך הדמוגרפי ה"צעיר" יחסית נובע מילודה גבוהה: יש אצלנו הרבה זקנים, אבל יש לנו הרבה יותר צעירים.

חלק מהציבור הישראלי, המזוהה לעיתים עם תל-אביב, מייחל כל העת שישראל תהיה כאחת ממדינות אירופה "המתקדמות". הוא מבטא פעם אחר פעם, בדיבור ובכתיבה, בבדיחה ובאמנות, את הכמיהה לחיים בחברה מתוקנת – כזו שבה קשרי המשפחה דביקים פחות ואין בה ה"אובססיה" לילדים; מדינות שבהן ניתן לקיים חיים שלווים, בלי ארוחות משפחתיות רועשות וחגים מיותרים, עם הרבה יותר חופש בחירה לפרט, פחות הישרדות ויותר תרבות. בקיצור, ארצות שבהן הייאוש יותר נוח. אילו בישראל הייתה מתגשמת ארץ-החפץ של הפנטזיה האחוס"לית הזו, הקורונה שלנו הייתה נראית קרוב לוודאי אי-שם בין זו הסבירה של האוסטרים לזו הנוראה של הבלגים; בכל מקרה מדובר בתמותה גבוהה לאין ערוך, במספרים מוחלטים ויחסיים, מזו שנרשמה בישראל.

תל-אביב חייבת אפוא נתח נכבד של ההצלחה בהתמודדות ליריבתה בני-ברק, לירושלים, ובכלל לישראליות המאמינה במשפחות גדולות והמולידה אותן – שהיא גם לרוב אותה ישראליות המעדיפה להשאיר את סבא וסבתא בסביבה משפחתית. בתי אבות הפכו למקור תמותה עיקרי בקורונה, והעובדה שבישראל מוסדות אלה הם הכתובת של

מה שמוכר לנו על המושג מגפה, התמותה בישראל בימי הקורונה כלל לא עלתה על התמותה הממוצעת בשבועות אלה של השנה. וכמו לא די בכך – התמותה אף הייתה נמוכה באופן מובהק מן הרגיל בעונה.

את מניעת ההתפרצות הגורפת, נוסח איטליה וספרד, מייחסים – ככל הנראה בצדק – לתגובה המהירה של ממשלת ישראל, שהתבטאה בעיקר בסגירת הגבולות. המחקרים, שלימדו שרוב מקרי הקורונה בישראל מקורם דווקא בארה"ב, מלמדים גם שיתכן שהתוצאות היו טובות עוד יותר אלמלא התעכבה ישראל במדיניות סגירת השמיים בפני ארצו של הדוד סם. אין ספק שכולנו חבים כאן לא מעט למנהיגות שהפגין אז ראש הממשלה נתניהו, וזאת בשעה שהיה ראש ממשלת מעבר תחת איום הדחה; אבל חשוב לזכור שבניגוד לדברי הרהב שנשמעו לא פעם, עצם מניעת התפרצות-הענק איננה ייחודית לישראל: כך קרה ברבות ממדינות מערב ומרכז אירופה, בייחוד כאלו בעלות אוכלוסייה הדומה בממדיה לישראל.

אך חשובה לאין ערוך משאלת התפשטות הנגיף (המתעתעת, בין השאר בשל שאלת תפוצת הבדיקות) היא שאלת תוצאותיה: התמותה. העובדות הישראליות יוצאות דופן: אף שהקורונה איננה סתם שפעת, ואף שאין לה טיפול תרופתי יעיל, היא לא עשתה בנו שמות. את הקרדיט על התמותה הנמוכה איננו יכולים לייחס לפעולות הממשלה. חלקו אפשר וראוי לזקוף למערכת בריאות מתקדמת ומסורה, שהגיע לאחוזי החלמה יוצאי דופן; אבל חלק אחר טמון במבנה הדמוגרפי של החברה הישראלית ובמאפייניה התרבותיים, השומרים את הקשישים בחוג המשפחה.

כיוון שהקורונה מסוכנת בעיקר לזקנים,

של סולידריות (כן, למרות הנהי השגור על שסעים וקרעים). אכפת לנו. אכפת לאנשי הצוותים הרפואיים, המחפשים פתרונות יצירתיים כדי לתרום את חלקם במניעת אסון, אכפת לארגוני ההתנדבות שמצאו דרכים לסייע למצוקות שונות, ואכפת להרבה מאוד אזרחים מן-השורה, שידעו למשמע את עצמם ולהישמע להנחיות לא מתוך צייתנות אלא מתוך תחושה של אחריות, וחשש שמה יתרמו, חלילה, להתפשטות המחלה.

כבר קדמו אותי רבים כשהצביעו על כך שפריון גבוה פירושו חברה אופטימית, המכוונת כלפי העתיד; שמשפחתיות חזקה היא אבן-היסוד של סולידריות ואחריות. זו תמונת הישראליות. בכך ישראל היא יוצאת דופן: הסולידריות והאופטימיות אינן המאפיינים הקלאסיים של חברה מערבית מתקדמת, שביסודה עקרונות של אינדיבידואליזם וספקנות. השילוב הנדיר הזה, בין אופטימיות וסולידריות לבין חדשנות, פתיחות, מצוינות וחופש, הוא שהפך את ישראל לסיפור הצלחה מעורר השראה (שאנו הישראלים מתקשים להכיר בעוצמתו). מה שהביא אותנו להצלחות הקודמות – הוא שהביא אותנו גם להצלחה בחזית הקורונה.

מסקנה מעניינת העולה מניתוח זה הוא שהוויכוחים העזים המתנהלים כאן תדיר, בין אידיאולוגיות, סגנונות חיים ותפיסות מציאות שונות, חשובים אולי פחות מכפי שאנו משערים. בסופו של דבר, בלי שהשחקנים השונים מתכוונים בדיוק לכך, התצרף שנקרא ישראל מביא לעולם בשורה של אמונה, דרך השילוב של אופטימיות וחדשנות. אפשר לקרוא לה אמונה באדם, אפשר לקרוא לה אמונה באלוהים, אפשר לקרוא לה אמונה בטוב ובאמת. לא משנה; כך או אחרת, מדובר בגישה לחיים שבה הביטחון הקיומי איננו

קשישים מעטים יחסית, תרמה גם היא למיעוט התמותה.

אך מנגד בני-ברק חייבת הרבה לתל-אביב. תמונת קציני צה"ל הבאים להשליט סדר בעיר שהפכה תוך רגע קל למוקד מגפה היא אילוסטרציה שלא תישכח במהרה. אם הפנטזיה האחוס"לית היא על חברה של ילודה מעטה, הפנטזיה החרדית היא על חברה שאיננה משקיעה מאמץ רב בפיתוח מדעי, שאיננה מייחסת חשיבות לשיח ציבורי פתוח ולשקיפות, חברה שבה היוזמה האנושית איננה ערך מוביל, אם בכלל. במדינה שעליה חולמת בני-ברק לא הייתה לנו רפואה מתקדמת, לא היו לנו אמצעי איכון חכמים, לא היה לנו אינטרנט: המתים היו מתים, והיינו רואים בכך גזרה משמיים.

אם נרצה, אפשר לומר שתל-אביב ובני-ברק חייבות לישראליות הרחבה הנמתחת ביניהן.

ועוד עניין אחרון, מעבר למשיכות החבל בין קבוצות-הקצה של החברה הישראלית. הישראלים ידועים בחום האנושי, במעורבות הגבוהה, בהעדר הפרטיות – הרחק מן האיפוק הקריר של רבים מן האירופים. בארצות מסוימות מרחק של שני מטרים נשמר כמעט בטבעיות; בישראל רגילים לומר תודה למי שמעניק לך "ספייס" של חצי מטר. בתרבויות אחרות נשמרת הפסקה בין דובר לדובר; כאן נכנסים בלי הרף איש לדברי רעהו. ומדברים ומדברים. כל אלה, כמובן, רוקחים יחדיו מתכון מושלם לאסון כשמדובר במחלה נגיפית מסוגה של הקורונה.

דומני שמאפיין ישראלי אחר חיפה על המכשול הזה, שאליו היינו מועדים ליפול. כוונתי היא לנטילת האחריות. החברה הישראלית היא חברה היודעת להתגייס, רגילה במצבי חירום ומתאפיינת במידה יוצאת דופן

אך אין ספק שכלכלות מובילות וחשובות נפגעו מן הקורונה הרבה יותר; העובדה הזו מאפשרת, עם מדיניות מתאימה, להפוך את המשבר להזדמנות, ולהעניק לישראל עוד דחיפה לצמרת הכלכלה העולמית.

בשביל מדיניות מתאימה צריך אומץ ציבורי וחזון, חשיבה יצירתית וגמישות. כל אלה אינם נראים נחלתה של הממשלה הגמלונית שהוקמה כאן כדי לסיים את המשבר הפוליטי, ושעוצבה במידה רבה לפי הנסיבות הלא-ענייניות של משפט נתניהו. אך לקוות מותר: יש בממשלה די אנשים ראויים, ובסיס התמיכה המוצק שלה בכנסת יכול לאפשר לה לעשות כמעט את כל מה שתרצה. מה שנוותר הוא רק לייחל שרצון כזה אכן יגיע. כשיעלה הרצון, ההצעות המצוינות המופיעות במאמרה של ד"ר הודיה למפרט כבר ממתינות.

ואולי, כמו שאמרנו למעלה, הכוחות המצויים בתוך החברה הישראלית – היזמות, האכפתיות, החשיבה מחדש – יובילו אותנו לשגשוג, גם אם הממשלה תחמיץ את השעה.

מוביל לפטליום או לניזון, אלא מעניק כוח ליצירה אנושית תוססת. קשה להניח שיש מגזר או צד במחלוקת הישראלית שהיו חותמים על הבשורה הזו, אבל היא מתגלה כתשתית-העומק של הקיום הישראלי, כאשר מתרוממים מבין מתרסיו אל מבט שרואה את החברה כולה.

*

המשבר הכלכלי המתפתח בעקבות הקורונה – ואשר מוקדש לו מאמר מפתח בגיליון זה – עשוי להתגלות בעתיד גם כמקפצה למשק הישראלי. העובדה שהמשק הזה עבר בשלום את משבר 8002, לצד העובדה שהכלכלות של המדינות שעיינו אנו סוחרים נפגעו קשה, היו זרו משמעותי לקפיצת מדרגה במעמדה הכלכלי של ישראל. בעולם משברי, מי שכמעט ולא נפגע הופך להיות מגנט של השקעות וקרנו הכלכלית עולה.

קשה לטעון, בשעה מאתגרת זו, שהמשק הישראלי לא נפגע קשות מן הקורונה. התחזיות קודרות, והן נראות ריאליסטיות.